

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИАЛКОГОЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Дмитро Васильович МУРАЧ,

*здобувач вищої освіти
Навчального-наукового інституту права Сумського
державного університету
<https://orcid.org/0000-0002-4645-1275>*

Науковий керівник: *Янішевська К. Д.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін та судочинства
Сумського державного університету
<https://orcid.org/0000-0002-3648-5543>*

Проблема алкогольної адикції переслідує сучасне суспільство багато тисячоліть. За даними опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг», 66% опитаних українців вживають алкогольні напої, 33% вживають його рідше, ніж раз на місяць, 26% - кілька разів на місяць, 7% - кілька разів на тиждень, 1% - кожного дня. Попри це 32% опитаних взагалі не вживають алкогольних напоїв [1].

Ситуація з неповнолітніми особами є куди гірша. Так, відповідно до опитування The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs за 2019 рік, переважна більшість (85,7%) опитаних підлітків має досвід вживання алкоголю (82,7% серед хлопців та 88,4% серед дівчат). Майже половина (46,3%) респондентів мають «значний» досвід вживання алкоголю – пили алкогольні напої десять разів і більше. У десять років або раніше вперше спробували алкоголь 13,4% опитаних [2, с. 100].

Загалом, ці дані вказують на сталу тенденцію зловживання етаноловмісної продукції серед повнолітніх та неповнолітніх людей в Україні. Потенційними наслідками цього є значне погіршення стану здоров'я серед населення, а також, виходячи з даних, що вказують на розповсюдженість досить раннього знайомства з етанолом у підлітків, існує велика вірогідність провокування алкогольної адиктивної залежності у цих підлітків (МКХ-10: F11, F12, F14) та потенціалом вчинення нею суспільно-небезпечних діянь як стосовно оточуючих, так і для самого себе. Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2020 рік (за даними 2019 року) містить наступні положення: із загальної кількості випадків смертей (10377) – 61,4% (6369 випадків) становила смертність від хвороб, пов'язаних із вживанням алкоголю; 30,4% (3156 випадків) - від зовнішніх причин смерті, пов'язаних із вживанням алкоголю (88% від випадкового отруєння та дії алкоголю і 12% від отруєння (впливу) алкоголем з невизначеним наміром); 8,2% (852 випадки) - від розладів психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю [3, с. 47]. Фактично, ми можемо дійти висновку, що зловживання алкогольними напоями зачасту призводить до серйозних негативних наслідків. Чимала кількість смертей, зумовлених зовнішніми причинами із вживанням алкоголю, підтверджує тезис

щодо небезпеки надмірного споживання етанолу для особи. Відповідно, постає питання щодо правового врегулювання цього питання.

Для початку необхідно зазначити, що Законом України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» від 19.12.1995 року, № 481/95-ВР, визначено поняття «алкогольні напої»: «продукти, одержані шляхом спиртового бродіння цукровмісних матеріалів або виготовлені на основі харчових спиртів з вмістом спирту етилового понад 0,5 відсотка об'ємних одиниць, які зазначені у товарних позиціях 2203, 2204, 2205, 2206 (крім квасу «живого» бродіння), 2208 згідно з УКТ ЗЕД, а також з вмістом спирту етилового 8,5 відсотка об'ємних одиниць та більше, які зазначені у товарних позиціях 2103 90 30 00, 2106 90 згідно з УКТ ЗЕД» [4].

Надмірне споживання алкогольних напоїв призводить в основному до порушення функціонування головного мозку та центральної нервової системи людини. М. Мельник та М. Хавронюк вказують, що стан сп'яніння, як узагальнене правове поняття – це психічний стан особи в момент вчинення злочину, викликаний вживанням алкогольних напоїв, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин, який за загальним правилом не виключає осудності, який характеризується послабленням інтелектуальної і вольової сфери психічної діяльності людини і тому може бути ознакою діяння та особи винного, яка значно підвищує ступінь суспільної небезпеки вчиненого і посилює відповідальність цієї особи [6, с. 67–68]. Однак, така дефініція не враховує ситуацій, котрі характеризуються злочинною самовпевненістю як ключовим криміногенним фактором. Погоджуємося з думкою О. Стеблинської, яка вказує, що вживаючи алкоголь, наркотики чи інші одурманюючі речовини, особа здатна передбачати характер своєї можливої негативної поведінки внаслідок стану сп'яніння та можливі її суспільно небезпечні наслідки і з врахуванням цього може вирішувати, вживати чи не вживати алкоголь, наркотики чи інші одурманюючі засоби [7, с. 863]. Відповідно до цього, слушно зазначає Л. Козин, що мотивація споживання алкогольних напоїв формується під впливом як внутрішніх чинників (морально-психологічних якостей особистості), так і зовнішніх сил (ставлення суспільства до різних проявів вживання алкоголю чи відмови від нього) [5, с. 373]. Отже, заходи держави, спрямовані на зміну суспільного ставлення та особистого відношення до споживання алкоголю призведуть до трансформації «алкогольної» мотивації в напрямку мінімізації «негативних» мотивів і чіткого зв'язку «позитивних мотивів» із відповідальною схемою поведінки.

Одним із способів держави вплинути на цей процес – ввести в Україні антиалкогольну політику, зокрема, посилити відповідальність за перебування в стані алкогольного сп'яніння в місцях, що передбачають підвищений ризик та, відповідно, швидку і свідому реакцію особи. Так, положення статей 130 та 179 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачають відповідальність за розпивання алкогольних напоїв на виробництві або перебування на роботі в нетверезому стані та керування транспортними засобами відповідно [8]. Враховуючи специфіку визначених у гіпотезах цих статей умов, а саме необхідність повної, швидкої реакції та «незатуманеної» свідомості, а також запровадження в Україні інституту кримінальних проступків, існує нагальна потреба в криміналізації визначених діянь.

Аргументом у цьому разі також виступає медична практика, що підтверджує факт неможливості особи повноцінно контролювати свої дії та адекватно реагувати на навколишні сенсорні подразники під час алкогольної інтоксикації. Більше того, особи, що перебувають у стані сильної інтоксикації етанолом мають великий шанс розвитку у них делірію. При «класичному» алкогольному делірії тривалість періоду психічних розладів зазвичай не перевищує 3 діб, а симптоматика найчастіше відповідає деліріозному синдрому. У випадках, коли тривалість психозу перевищує 7 діб, у психопатологічній картині прояви аменції домінують та з'являються ознаки зниження рівня свідомості [9, с. 148]. У свою чергу, це підтверджує тезис, що така особа є небезпечною для суспільства та потребує застосування до неї примусових заходів медичного характеру.

Список використаних джерел:

1. Споживання алкоголю в Україні. Соціологічна група «Рейтинг». 2021. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/potreblenie_alkogolya_v_ukraine.html. (дата звернення: 03.12.2021).
2. Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні : за результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD» / О.М. Балакірєва (кер. авт. кол.), Д.М. Павлова, Н-М.К. Нгуєн, О.Г. Левцун, Н.П. Пивоварова, О.Т. Сакович; О.В. Флярковська. – Київ: ТОВ «ОБНОВА КОМПАНІ», 2019. 214 с.
3. Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2020 рік (за даними 2019 року). 56 с. URL: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/13559/Zvit-shhodo-narkotyktiv-ta-alkogolyu-za-2020-rik.pdf>.
4. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Закон України від 19.12.1995 року. № 481/95-ВР. Дата оновлення: 25.04.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-%D0%B2%D1%80/ed20180425#n24>
5. Козин Л.В. Соціально-відповідальний маркетинг алкогольних напоїв: зв'язок із мотивацією споживачів. Економіка і суспільство: Електронне наукове фахове видання. 2018. № 16. С. 365-374.
6. Мельник М. І. Науково-практичний коментар Кримінального Кодексу / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 3-тє вид. – К. : Атіка, 2005. – 1064 с.
7. Стеблинська О. С. Поняття, види та правове значення стану сп'яніння. Форум права. 2010. № 4. С. 859864. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10soczcc.pdf>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24): Кодекс від 07.12.1984 року. № 8073-Х. Дата оновлення: 26.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 07.12.2021).
9. Задорожний В.В. Гостра алкогольна енцефалопатія: про необхідність переосмислення цього поняття. Український вісник психоневрології. 2014. Vol. 22. No 2(79). P. 147-152.